

Kapitel 6: Ukania – stater og nationer på de britiske øer

*Rule, Britannia, rule the waves;
Britons never will be slaves.*
(James Thomson 1740)

Rule Britannia

James Thomson skrev sangen *Rule Britannia* i 1740 under en af de talrige krige om verdensherredømmet. Den umiddelbare adressat var Spanien, men den er lige siden blevet overført på alle Storbritanniens senere konkurrenter og modstandere. Sangen er i dag en integral del af den britiske nationalistisk-imperiale folkløse på linie med sange som *Land of Hope and Glory* og *Jerusalem, Jerusalem*. Så etableret er den blevet i løbet af disse 250 år, at mange tager fejl af den og den rigtige nationalsang, *God Save the Queen* fra 1744 (hvor den ganske vist hed *God Save the King*). Også den sang har krigeriske overtoner. Den blev spillet offentligt første gang på Drury Lane teatret i anledning af det sidste skotske oprørsforsøg, da den sidste Stuart, 'Bonnie Prince Charles' landede med en hær på den skotske vestkyst i juli 1745. Nationalsangen skulle skabe folkelig opbakning om det upopulære tyske kongehus, og det lykkedes over al forventning – i det næste århundrede under dronning Victoria. Men dengang såvel som siden, er det den militante *Rule Britannia*, der tager førsteprisen som den mest karakteristiske nationale sang for Storbritannien.

Men hvad skal vi kalde statsdannelserne på de britiske øer, der ude i Atlanterhavet vest for Europa? Er Irland og England overhovedet nationale stater? Og kan vi tillade os at tale om England, når United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, som det helt præcist hedder, omfatter adskillige stater og nationer i et usikkert forbund. Det er ikke kun nynationalistiske skotter, walisere og irere, der er kommet i dyb tvivl men også pæne repræsentanter for det britiske establishment. I forordet til sin autoritative, *A Social History of England* fra 1983 skriver den fremtrædende socialhistoriker Asa Briggs:

I am concerned with England, not with Scotland, Wales or Ireland, each of which has its own distinctive social and cultural history. I recognize, of course that there are whole networks of interconnections, social as well as constitutional, between them, and that these cannot be ignored. There are, however, other networks of interconnections, changing at different times, between England, Europe and other parts of the world, particularly English-speaking societies outside Europe which share much of the heritage. (Briggs 1983, 8),

Efter indrømmelsen af, at de andre britiske landes historier ikke kan ignoreres, gør Briggs netop dette og beskriver udviklingen, ikke kun i London, men i England snævert forstået. Med den minimale knæbøjning for de andre dele af det multinationale imperium, som den britiske stat i realiteten har været siden middelalderen, lykkes det en moderne og intelligent historiker ubekymret at fortsætte den herskende, anglo-centriske linie i fremstillingen af den nationale historie. De andres historie skal sandelig også skrives, men det gør de jo så glimrende på alle de nationale universiteter der ude i periferien, kan man høre den piberygende Briggs slå fast foran den brændende kaminild på Worcester College i Oxford. Lad de "lokale" passe deres, så vi kan få fred til vores – vigtigere – historie, synes den underliggende tekst at lyde. Briggs har

ikke lyst til at udfordre nogen unødvendigt og har derfor placeret sin lille, konsekvensløse undskyldning foran fremstillingen, der ellers begejstret ignorerer de andre deltagere i historien. Den form for høflighed lå en anden kendt engelsk historiker fjernt. A. J. P. Taylor åbnede sit bind om 20. århundrede i serien *Oxford History of England* med et vitriolt overfald på skotter og alle andre, der bruger udtrykket Britain:

When the Oxford History of England was launched a generation ago, 'England' was still an all-embracing word. It meant indiscriminately England and Wales; Great Britain; the United Kingdom; and even the British Empire. ... Bonar Law, a Scotch Canadian, was not ashamed to describe himself as 'Prime Minister of England', as Disraeli, a Jew by birth, had done before him. ... The use of 'England' except for a geographic area brings protests, especially from the Scotch. They seek to impose 'Britain' – the name of a Roman province, which perished in the fifth century and which included none of Scotland, indeed, all of England. I never use this incorrect term ... 'Great Britain' is correct and has been since 1707. It is not, however, synonymous with the United Kingdom, as the Scotch, forgetting the Irish (or, since 1922, the Northern Irish), seem to think. (Taylor 1965, V).

Om det følger af disse langt hen korrekte præciseringer, at man også skal undgå udtrykket 'britisk' er uklart. I hvert fald skifter Taylor selv fuldstændigt principløst mellem 'English' og 'British' i sin fremstilling. Det er ikke muligt at ignorere den overordnede britiske kontekst, hvis man virkelig vil forstå udviklingen i øriget, ligesom det heller ikke er muligt at ignorere de engelsk talende befolkninger i kolonierne og imperiet som helhed. Som den Oxford-uddannede historiker Keith Robbins har formuleret det er engelsk historie vigtig for britisk historie, men ikke identisk med den (Robbins 1988, 1).

Nationerne på de britiske øer

Inden for de sidste ti til femten år er der gjort meget for at rette op på dette skæve perspektiv. Dermed tænker jeg ikke på de mange nynationalistiske historikere i Wales og Skotland, for slet ikke at tale om de generationer af irere, der har skrevet deres lands historie uden at gøre opmærksom på, at de var dele af et større rige. De er lige så meget fanger af den anakronistiske, nationalistiske snæversynethed som de engelske historikere, men har bare vendt sympatierne på hovedet. Det svarer til den vending af perspektivet på europæisk historie, som skete i afkoloniseringens epoke efter 1960, hvor mange i stedet for uovervejnet at holde med de 'civiliserende' europæere skiftede over til at holde med de 'indfødte' og opfattede alt, der kom fra Europa, som undertrykkende overgreb på Den tredje Verdens 'gode' og 'sunde' kultur. Ingen af de to holdninger er særligt fornuftige, om end absolut forståelige. Og de er lige ødelæggende for den historiske forståelse. Som det er blevet formuleret af Pocock, er "anglocentrisk" og "anglofobisk" historieskrivning to sider af den samme mønt (Pocock 1982, 314).

Begrebet om 'nationen' forsyner moderne historikere med et praktisk skelet til at organisere deres fremstilling af den ældre historie, men det koster dyrt i historisk sandhed. Når senere nationale grænser læses bagud i historien, hvor de havde ringe eller slet ingen relevans, forsvinder konturerne af stammesamfundene og de før-nationale samfund. Grænsen mellem 'Wales' og 'England' er et eksempel på farerne ved den anakronistiske nationale fremstilling. I dag opfattes Herefordshire og Shropshire som dele af 'England', men i virkeligheden har de to grevskaber i århundreder ligget på grænsen mellem de to kulturer og er præget af dem

begge. Det samme gælder grænsen mellem 'England' og 'Skotland', som har bevæget sig frem og tilbage gennem historien. På samme måde er det vigtigt at huske, at Ulster og det sydvestlige Skotland var del af den samme kulturelle og politiske organisering i middelalderen, hvor vand bandt sammen i stedet for at skille. Omvendt er det i dag vigtigt at erindre, at Ulster faktisk ligger i Irland, uanset hvor kraftigt de højtråbende unionister forsøger at fortrænge dette ubekvemme faktum.

Den eneste måde at undgå at falde i de to fælder på er at anlægge et egentligt britisk helhedsperspektiv med en skildring af samspillet mellem de forskellige stater og nationer på De britiske Øer. Det har Hugh Kearney gjort i *The British Isles. A History of Four Nations*, hvor han anlægger det han kalder et "British Isles"-perspektiv. Kearney påpeger med fuld rette det anakronistiske i at skrive historien ud fra, hvad der blev resultatet af statsdannelsesprocesserne i dette århundrede. Et særligt grelt eksempel finder han i *Oxford Illustrated History of Britain*, hvis forfattere gør et stort nummer ud af at ignorere det sydlige Irlands eksistens (Kearney 1989, 7). Man kan til nød forstå, at de gør det for tiden efter 1922, selv om det derved bliver svært at forstå de problemer med forsyningerne over Atlanten, som opstod for Storbritannien under 2. verdenskrig, fordi Irland holdt sig helt neutralt og lukkede sine havne for britiske krigsskibe. Men når det anakronistiske perspektiv fører til, at bogens kort over Irland i det 19. århundrede kun har detaljer fra de nordlige seks grevskaber og er blankt for restens vedkommende, lades læseren i stikken med hensyn til Irlands centrale rolle i britisk politik og samfund op til 1922. Men den samme kritik bør rejses mod de nationalistiske irske historiebøger, der lader Irland optræde som en isoleret ø i tusinde år, uden skygge af forbindelse med Britannien.

Trods undertitlens "fire nationer", som han også bruger som dispositionsprincip internt i alle de kronologisk afgrænsede kapitler, anerkender Kearney eksistenser af mange flere enheder end England, Skotland, Wales og Irland. Der er Cornwall, Isle of Man med eget sprog (manx), Kanaløerne ved den franske kyst plus Hebriderne og Orkney- og Shetlands-øerne med deres skandinaviske kultur. Og selv om vi holder os til de fire nationer, som blev resultatet i løbet af 1800-tallet, er situationen meget mere kompliceret, end nynationalisterne vil lade os forstå. Kearney anlægger derfor et perspektiv, som forsøger at indfange den folkelige og kulturelle virkelighed 'neden under' den intellektuelle og sproglige abstraktion, som nationerne er. På det grundlag identificerer han mindst otte kulturer på De britiske Øer, som eksisterer den dag i dag. Og de er ikke kun definerede ved at være periferier i forhold til London. F.eks. argumenterer han for, at den protestantiske kultur i Nordirland er mere knyttet til Glasgow og Dublin end London, mens det sydlige Irland har været underlagt en gennemgribende kulturel indflydelse fra USA og Sydengland. Ligeledes synes de interne forskelle i Wales og Skotland langt at overgå forskellene mellem den sydlige del af begge og det omgivende Midt- og Nordengland, der til gengæld er stærkt forskelligt fra det nu igen toneangivende sydøstlige England.

Et godt eksempel på Kearney's ikonoklastiske kritik af alle nationalismer, også de små, som selvforstået 'progressive' forskere fra Michael Hechter (1975) til Tom Nairn (1977) automatisk holder med, er hans dekonstruktion af myten om Wales' middelalderlige oprindelse. Hvordan kan man hævde, at 'Wales' var en gælisk talende enhed som alle indbyggerne på halvøen stræbte efter, når mange af dem allerede tidligt i middelalderen faktisk talte engelsk. Navnet Wales (af angelsaksisk Weallas) betyder fremmed, så det må altså være en betegnelse opstået hos angelsakserne mod øst, som blev overtaget af

statsbyggende fyrster i landet. Selv kaldte waliserne sig "Cymry", landsmænd. Kearney formulerer kritikken af den nationalistiske anakronisme således:

There is a Bismarckian assumption about much modern Welsh historical writing as if 'unification' were an end toward which the history of western Britain should have been moving. ... 'Wales' ('foreign') did not exist save in the minds of the Anglo-saxons to the east. (Kearney, 1989, 55).

Resultatet af det virkeligt 'britiske' perspektiv på udviklingen på De britiske Øer, det område som vi noget upræcist i det følgende kalder Storbritannien, er altså ikke entydigt anti-engelsk, hvad mange ofte ellers har troet. At det ikke er tilfældet, fremgår alene af det faktum, at en anden af de statshistoriske revisionister er en high tory som den i Cambridge uddannede Oxford-historiker, Jonathan Clark. Ganske vist er hans formål med at introducere det britiske perspektiv at redde det særligt 'engelske' ved England for den besmittende, socialliberale indflydelse fra den keltiske periferi. Men det gør ikke hans understregning af den glemte kontekst mindre virkningsfuld, så meget mere som han er en yderst habil og intelligent polemiker, der har trådt utallige kolleger hårdt over ømme ligtørne (Clark 1989 og Clark 1990).

Det britiske helhedsperspektiv på Storbritannien blev oprindeligt formuleret af den new zealandske historiker J.G.A. Pocock, bedst kendt for et banebrydende værk om betydningen af den klassiske republikanisme i europæisk politisk tænkning mellem 1500 og 1800, *The Machiavellian Moment* fra 1975. Men han har også bidraget stærkt til omtolkningen af den fælles britiske og amerikanske historie i 1700-tallet ved at skildre den amerikanske frihedskrig 1775-83 som den tredje britiske revolution i det 17. og 18. århundrede (Pocock 1980). Nyere amerikansk forskning (Bailyn 1965 og 1967 og Wood 1969) har vist, at de amerikanske oprørere i de tretten kolonier før, under og efter revolutionen var helt under indflydelse af britisk politisk tænkning i deres opposition til Whig regimet i London. Det giver derfor ifølge Pocock bedst mening at forstå oprøret, ikke som det første antikoloniale oprør, men som den tredje af de britiske borgerkrige, en parallel til "landets" oprør mod "hoffet" som i 1641 og 1688. Kolonierne var vrede over ikke at være politisk repræsenterede i Westminster, men de havde ikke planlagt at rive sig løs. At det kom så vidt, skyldtes den britiske regerings hårdhændede undertrykkelse og den effektive franske hjælp, der påførte den britiske hær og flåde en serie afgørende nederlag. Har man først fået denne idé, skriver Pocock, bliver det nærliggende at føre det britiske perspektiv på den transatlantiske historie tilbage til Storbritannien selv og f.eks. forklare borgerkrigen i 1640'erne i et statshistorisk perspektiv. Den var ikke den engelske pendant til den franske revolution, som Christopher Hill har fremstillet det i talløse værker siden 1940, men først og fremmest en krig mellem tre kongedømmer, som Belfast-historikeren J.C. Beckett har formuleret det.

Grunden til at det gik så galt for Charles I (1600-1649) i kampen med parlamentet var, at han blev nødt til at indkalde det for at få finansieret sine krige i Skotland og Irland. Det er givet, at resultatet af borgerkrigene i England fik vidtrækkende konsekvenser for de andre stater, men processerne skal forstås som mindst tre forskellige staters historie i samspil med hinanden. Det er let at forstå, at det var en historiker med Pococks new zealandske baggrund, som først proklamerede dette skifte i grundbetragtningen af britisk historie. Han illustrerer det komplicerede ved den britiske identitet med sin egen person. Han er resultat af et engelsk-sydafrikansk og et anglonormannisk-kanalø ægteskab, som er vokset op med en new

zealandsk kulturel baggrund og er derfor hverken engelsk, irsk, amerikansk eller europæisk, men netop britisk (Pocock 1982, 319). Skal man virkelig forstå britisk historie er det nødvendigt at have de engelsk talende befolkninger og nationer i Sydafrika, Canada, New Zealand og Australien med i den britiske historie, selv om britiskheden synes på retur i dem alle til fordel for amerikansk eller afrikaans indflydelse. Det har dog indtil videre vist sig for vanskeligt at håndtere i én fremadskridende fortælling. Det er meget sigende, at Pococks planlagte britiske historie har måttet skrinlægges, selv om han ville have kunnet disponere over mange bind til den.

Fem britiske imperier

Hvad der bliver tilbage af det multi-statshistoriske perspektiv, er understregningen af, at den stat vi kender som England, opstod som resultat af tre eller fire på hinanden følgende imperier og samspillet mellem mange forskellige kulturer på De britiske Øer. Begyndende med den normanniske erobring i 1066 etableredes under Henry II (1133-89) og Edward I (1239-1307) et normannisk herredømme over det meste af Storbritannien baseret på en fransk talende overklasse. Under den skotske konge David I (1084-1153) trængte normanniske baroner og klosterordener frem i Skotland, især i området omkring Edinburgh, men også omkring Aberdeen og sågar Inverness og på Orkneyøerne. Samtidig med denne voksende normanniske indflydelse indledte Richard de Clare, jarl af Pembroke, kendt under navnet Strongbow erobringen af Irland i 1166-71. Det normanniske herredømme var indirekte, idet de fransktalende højadelige overtog de irske småkongers pladser, samtidig med at de var vasaller under Plantagenet-kongerne i England. Disse kaldte sig "Lords of Ireland", og Henry II herskede over et rige, der strakte sig fra Pyrenæerne til den skotske grænse. Det var først tudoren Henry VIII (1491-1547), som i 1541 formelt antog titel af konge af Irland. Edward I erobrede Wales 1282-84, og hans søn Edward II (1284-1327) blev den første britiske prins af Wales. Men deres forsøg på at erobre Skotland endte i totalt nederlag ved slaget ved Bannockburn i 1314. Det er dog vigtigt at huske, at det ikke var en kamp mellem to nationer. Det 'Skotland', som Edward II tabte til var for store deles vedkommende lige så feudaliseret og normanniseret som det erobrende 'England'.

Betegnelsen The Norman Empire om denne middelalderlige statsdannelse er udmøntet af historikeren John Le Patourel i en bog fra 1976. Selv om mekanismerne i erobringen kan minde om andre normanniske baroners erobringer af Sicilien i 1000-tallet, Palæstina i 1100-tallet og Byzans i 1200-tallet er det vigtigt ikke at forveksle dem. The Norman Empire har en specifik betydning som betegnelse for den epoke i britisk historie, hvor næsten hele øriget tilhørte det samme imperium, selv om herredømmet næppe var mere rodfæstet end det tilsvarende på Peloponnes eller i Syrien (Trevor-Roper 1982, 101-02). The United Kingdom of Great Britain and Ireland, som riget hed fra år 1801, var ikke kun en moderne undertrykkende foreteelse, som det 20. århundredes nationalistiske bevægelser vil have os til at tro. Der er faktisk en middelalderlig legitimitet bag 1800-tallets statsdannelse. Betydningen af den skal selvfølgelig ikke overdrives. Det kan nærmest sammenlignes med, at det var lykkedes den svenske konge at 'genetablere' Kalmarunionen i 1848 eller 1863. Men der var altså en præcedens, selv om det normanniske imperium brød sammen i begyndelsen af 1300-tallet, da de engelske konger søgte at erobre Frankrig.

Det begyndte med, at den franske konge stillede Edward III (1312-77) overfor valget mellem Aquitaine og Skotland. Som modtræk krævede Edward III den franske krone, hvilket førte til hundredårskrigen 1337-1453. Ofte kaldes denne epoke for the Angevin Empire (efter huset Anjou), men det er en noget misvisende betegnelse, da herredømmet ikke var særlig effektivt, og enden på det hele blev en stærk svækkelse af den normanniske kongemagt. Den franske konge støttede skotterne for at svække det engelske monarki, og Storbritanniens historie mindede i de næste to århundreder snarere om den iberiske halvø med dens mange konkurrerende riger, end om det Frankrig, man plejer at sammenligne med (Kearney 1989, 90). I dette perspektiv bliver den langstrakte Rosekrig (1455-1485), snarere til det sidste kapitel i det fransk-normanniske imperiums fald. Næste fase var udviklingen af det engelske imperium fra 1453 til midten af 1800-tallet. Det begyndte med styrkelsen af statsmagten under huset Tudor, der var fra Wales. Det indlemmede Wales i kongeriget i 1536 og krævede som anført anerkendelse som konger af Irland. Herredømmet dér var dog kun formelt, men Wales blev regulært indlemmet og opdelt i shires (herreder), der blev styret af sheriffer ligesom England. Det indebar, at waliserne for første gang fik juridiske rettigheder på linie med englændere, men prisen var anglicisering af store dele af landet. Omvendt trængte walisisk kultur nu ind i den engelske. Således var det først på dette tidspunkt, at myten om kong Arthur og ridderne af det runde bord – som er af walisisk oprindelse – slog rod i England pga. indflydelsen fra tudorerne walisisk-engelske hof.

Drivkraften i den såkaldte tudor-revolution var Thomas Cromwell (ca.1485 -1540), der var kansler under Henry VIII (1491-1547). Instrumentet til styrkelsen af kongemagten og Englands erobring af resten af øerne var reformationen. Den indebar, at religiøst radikale grupper fra det sydøstlige England og London forsøgte at påtvinge resten af riget deres religion. De afgørende år var 1530-60. Henry VIII, der havde været stillet overfor truslen om en skotsk invasion ved begyndelsen af sit styre, anerkendte landets selvstændighed og søgte i stedet at sikre sit rige ved at indgå en dynastisk alliance mellem sin søn og arvingen til den skotske trone Mary Stuart (1542-87). Det mislykkedes, men hendes søn James VI (1566-1625) arvede i 1603 som James I den engelske trone efter Henry VIII's datter Elisabeth I (1533-1603). Han blev den første effektive hersker over alle tre britiske kongedømmer, som hermed for første gang levede i fred med hinanden. Det er derfor logisk, at det var under ham, det første britiske flag, Union Jack blev udformet. Selv Irland var ved at blive pacificeret af denne konge af "the greater and the lesser Scotland", hvor Irland var det større Skotland, som skotterne oprindeligt var kommet fra. Ifølge kenderen Hugh Trevor-Roper så det i 1620'erne ud til, at de tre riger var på vej mod en fredelig union (Trevor-Roper 1982, 104). Den udvikling blev imidlertid afbrudt af den serie af begivenheder i og mellem de tre stater, som sædvanligvis går under navnet den engelske borgerkrig eller revolution. En betegnelse der dækker over en kompleks proces. I direkte opposition til den anglocentriske tradition fremhæver Kearney det revolutionære aspekt. Han forklarer krigene i 1600-tallet som den britiske pendant til religionskrigene på Kontinentet – Frankrig i 1500-tallet og 30-årskrigen i Tyskland. Igen nærmer Storbritannien sig det normale (Kearney 1989, 114-17). Hovedforskellen til den kontinentale udvikling skal søges i det revolutionære styre over alle tre lande, som Oliver Cromwell (1599-1658) etablerede i 1650'erne. I en ganske kort periode var De britiske Øer forenede ikke blot under samme politiske ledelse, men også med samme religion, samme parlament, samme økonomiske system og potentielt samme lov. Denne enhed forsvandt ved Cromwells død og Stuarternes tilbagekomst i 1660.

Efter fordrivelsen af hans broder, den katolske konge James II (1633-1701) blev det engelske imperium genoprettet i 1688-89 under den nederlandske William III (1650-1702) af huset Oranje. Efter skotsk pres blev personalunionen fra 1603 omdannet til en ny slags union i 1707, Kingdom of Great Britain. Det foregik ved, at Underhuset i Westminster blev udvidet med 45 pladser og Overhuset med 15 medlemmer fra Skotland. Den fremgangsmåde var meget usædvanlig sammenlignet med andre europæiske lande. Normalt gennemførtes unionerne i territorialstaterne af enevældige konger, som enten nedlagde de repræsentative forsamlinger – Danmark-Norge og Habsburgerne – eller suspendede dem som i Frankrig mellem 1614 og 1788. I England sejrede det adelige parlament derimod over kongen og sad inde med magten. Derfor valgte man en unionsfremgangsmåde, som næsten udslettede den politiske identitet hos de indgående parter, mens de juridiske systemer forblev forskellige, hvad de stadig er den dag i dag. Men det skyldtes altså særtræk i den politiske historie, ikke at der var en slags ‘national’ skæbne på spil. Pocock formulerer drivkræfterne i processen således:

The ‘Britain’ of 1707 created no new nationality; it was the fruit of an English desire for stability and a Scottish pursuit of economic modernization. ... the conquest of the Highlands, however, was a North British rather than a merely English enterprise. (Pocock 1982, 328).

Modellen fra unionen mellem det skotske og det engelske parlament (med Wales) blev genanvendt i 1801, da Storbritannien som svar på udfordringen fra det revolutionære Frankrig og oprørsforsøg i Irland udvidede det integrerede kongerige til United Kingdom of Great Britain and Ireland. Parlamentet i Westminster blev udvidet med 100 nye medlemmer i Underhuset og 25 i Overhuset. Denne stat eksisterede til 1922, hvor den skiftede navn til United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. I hele sin levetid har denne statsdannelse været præget af en konstant udfordring fra sine irske undersåtter, der var delt i mindst tre politiske nationer: den anglo-irske, der dominerede i 1800-tallet, den skotsk-irske i nordøst og den katolsk-irske. Den første og den tredje af disse befolkninger har langsomt fundet sammen i løbet af det 20. århundrede og har udviklet en engelsk talende irsk identitet, der stort set kun smykker sig med sit eget irske sprog ved festlige lejligheder.

I midten af 1800-tallet ændredes sprogbrugen. Betegnelsen det engelske imperium veg gradvis for det britiske, samtidig med at koloniriget skiftede karakter fra at være aristokratisk til at være finanskapitalistisk domineret. Det skyldtes to forskellige processer. På den ene side opkomsten af et konkurrerende økonomisk tyngdepunktet i the West Midlands omkring Manchester og Birmingham og det sydlige Wales og Skotland, mens London fortsatte uantastet som det politiske og finansielle centrum. På den anden side etableringen af det såkaldte “andet” britiske kolonirige til erstatning for det, der var gået tabt med USA’s uafhængighed i 1783. Det mest ‘britiske’ parti blev de liberale, som efter valgretsudvidelsen i 1867 repræsenterede de nye industrialiserede egne. De konservative fastholdt deres bastion i det gamle sydøstengelske center, men kunne kun undtagelsesvis hamle op med alliancen mellem liberale og irere. Der var dog stadig “alt for meget af London”, som Henry James sagde i sidste århundrede, da periferien forenede sig mod det gamle altdominerende centrum (Robbins 1988, 8). Alligevel overlevede den londonske bykultur i fin stil. I 1911 havde Storlondon flere indbyggere end Skotland og Wales tilsammen, og det er i løbet af dette århundrede gradvis lykkedes det sydøstengelske centrum at generobre sin gamle forrang i takt med tilbagegangen for de gamle industrier i nordvest. Det giver derfor god mening at operere

med en gradvis genetablering af et femte engelsk imperium i form af United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland efter udskillelsen af størstedelen af Irland i 1922.

The Republic of Ireland

Da det Britiske Parlament i 1914 vedtog loven om "Home Rule", så det ud til, at det irske spørgsmål endelig havde fundet sin løsning, og Irland nu kunne begynde en fredelig industrialiseringsproces på linie med de andre dele af det britiske imperium. Ganske vist var hverken unionisterne i nord eller nationalisterne i syd tilfredse, idet de 6 grevskaber i nord med protestantisk flertal kunne forblive udenfor, indtil Home Rule's endelige ikrafttræden seks år senere, dvs. efter to parlamentsvalg. Unionisternes leder fra 1911, advokaten Edward Carson (1854-1935), bl.a. kendt som anklager i sagen mod Oscar Wilde, afviste loven med ordene: "Vi ønsker ikke en dødsstraf, hvis fuldbyrdelse udsættes i seks år" og organiserede en væbnet milits Ulster Volunteer Force med våben købt i Tyskland. "Ulster will fight, Ulster will be right", som det hed. Men alligevel havde lederen af det parlamentariske irske parti John Redmond (1856-1918) og den britiske premierminister Herbert Asquith (1852-1928) tilsyneladende al grund til optimisme med hensyn til udviklingen på længere sigt, og den britiske administration i Dublin regnede så sent som i 1916 med at skulle overdrage magten til irerne i løbet af et par år.

Udbruddet af 1. verdenskrig betød, at Home Rule blev suspenderet indtil afslutningen af krigen, og da den var forbi, var situationen i Irland totalt ændret. John Edmond opfordrede 20. september 1914 de irske frivillige, som han havde organiseret som et modtræk mod U.V.F., til at melde sig til den britiske hær, men han afslog af principielle grunde at træde ind i krigskabinetet. Det gjorde Edward Carson derimod ikke. Han cementerede dermed alliancen mellem den britiske krone og "loyalisterne" i nord. Situationen mellem de to befolkningsgrupper blev ikke mindre spændt pga. de fælles lidelser ved fronten, tværtimod. Ulster-folkene døde i titusindvis ved Somme, mens sydirerne ikke følte større trang til at udkæmpe "Englands krig". Hvor 26,9 % i Skotland og 24,2 % i England og Wales af de relevante aldersgrupper deltog i krigen, var det kun 10,7% i Irland, og heraf kom næsten halvdelen fra den langt mindre befolkning i Nordirland (Lee 1989, 23).

Men påskeopstanden april 1916 ændrede alt. Den brutale nedkæmpning af amatørerne i *General Post Office* kostede 400 døde og 3000 sårede, og henrettelsen af 15 oprørsledere samlede flertallet af den irske befolkning bag separatisterne på bekostning af det parlamentarisk indstillede Irske parti. Dermed skabtes myten om den heltmodige kamp i Dublins posthus mod den britiske overmagt, som har været bestemmende for den irske politiske kultur lige siden. En myte, der har umuliggjort alle politiske kompromisser. Den revolutionære selvstændighedsbevægelses styrke blev demonstreret ved parlamentsvalget december 1918, hvor Sinn Féin vandt stort. Medlemmerne fra Sinn Féin nægtede imidlertid at indtage deres pladser i det britiske parlament. I stedet oprettede de et irsk parlament "Dáil Éireann", og 21. januar 1919 erklærede 27 af dem ved et hemmeligt møde i Dublin Irland for selvstændigt. Samtidig vedtog de en forfatning i 5 punkter. Det blev ikke accepteret af den britiske regering, og de følgende 18 måneder udspillede der sig en bitter guerillakrig mellem the Irish Republican Army, I.R.A. og den britiske ordensmagt, der blev suppleret med det berygtede, statslønnede frikorps "the Black-and-Tans", rekrutteret blandt hjemsendte officerer fra verdenskrigen. Det militære styrkeforhold var meget ulige. I.R.A. nåede aldrig op over 3.000 mand, mens briternes hær voksede til 80.000 mand med kampvogne og maskingeværer.

Men da ingen af parterne kunne vinde militært uden uacceptable ofre eller – for briternes vedkommende – metoder, som hjemlandet ikke ville acceptere, indgik de et kompromis i form af en våbenhvile i juli 1921. De tre krigsår, “the troubles” som de eufemistisk blev kaldt, havde kostet den britiske hær og politi ca. 600 døde og 1200 sårede, mens I.R.A.’s tab var 752 døde og 866 sårede. Dertil kom ca. 300 døde i nordirske udgave af borgerkrigen, herunder to parlamentsmedlemmer. December 1921 skrev de irske forhandlere nølende under på en fredstraktat, ifølge hvilken Irland fik dominion-status, mens de 6 nordirske grevskaber selv kunne afgøre ved folkeafstemning om de ville være del af den nye dominion eller fastholde en tættere forbindelse til Storbritannien.

Fredsslutningen indebar en opløsning af den britiske stat, som vel ikke var så radikal som opløsningen af Habsburgriget, men delingen var alligevel et dybt sår, som yderligere uddybedes da Eire holdt sig neutralt under 2. verdenskrig. I 1937 gennemførtes en ny forfatning, der i princippet gjaldt for hele Irland, også de seks nordlige grevskaber. Sammen med en lov fra året før, da Edward VIII (1894-1972) abdicerede, blev Irland herved i realiteten, omend ikke af navn, en republik under navnet Eire. Den meldte sig ud af det britiske statssamfund, men opretholdt en associationsaftale. September 1939 erklærede Irland sig neutral i krigen mellem Storbritannien og Tyskland. I Storbritannien – England, Skotland og Wales – blev der indført tvungen værnepligt, men ikke i Nordirland af hensyn til den katolske minoritet, selvom premierministeren James Craig ønskede det. For de britiske konvojer var det ikke ufarligt, at tyske agenter kunne operere i Eire, og omvendt var det vanskeligt for briterne at beskytte konvojerne over Atlanten mod tyske u-bådsangreb uden adgang til baser i Irland. Irske arbejdere i titusindvis strømmede til Storbritannien og Nordirland for at arbejde i krigsindustriene, men de fik ikke britisk statsborgerskab. Det fik derimod de tusinder som meldte sig frivilligt til den britiske hær. Faktisk fik flere irere fra Eire tapperhedsmedaljer i 2. verdenskrig end frivillige fra Nordirland.

I sin sejrstale maj 1945 kritiserede Winston Churchill Irland hårdt for dets neutralitetspolitik, som imidlertid havde befolkningsflertallets fulde støtte, og de Valéra slog hårdt igen med en tale om Churchills manglende storsind overfor en lille nabo. 1949 proklamerede præsidenten John Costello (1891-1976) med det irske navn Séan Ua Coisdeabha den irske republik, hvilket indebar, at Irland forlod Commonwealth. Den formelle løsrivelse bevirkede dog ikke større forandringer; republikkens borgere havde stadig arbejdstilladelse og stemmeret i Storbritannien, og britiske statsborgere havde samme rettigheder i republikken. Westminster reagerede med the Ireland Act, der overdrog flere områder til Stormont, og hvori det blev slået fast, at “Nordirland var en del af Hans majestæts besiddelser, så længe det ville være det.”

Trods manglende økonomisk vækst i 1950’erne normaliseredes de politiske forhold i Eire alligevel, og politikerne begyndte at prioritere økonomi over erklæringer om det hellige Irland. Tilnærmelsen mellem de to stater øgedes yderligere, da de begge i 1973 sammen med Danmark blev medlemmer af Fællesmarkedet. Selv forholdet mellem de to irske stater var på vej til at blive bedre, indtil krigen mellem de to befolkninger atter brød ud, og den britiske hær i 1969 blev sat ind for at holde parterne adskilt.

Efter hundreder af års sameksistens er den katolske og den protestantiske folkegruppe i nord i dag længere fra forsoning end nogensinde. Ja man kan sige, at segregeringen er blevet øget de sidste hundrede år. Skellet understreges i alle livets forhold. Ved en folketælling havde en

engelsk officer udstationeret i Belfast udfyldt sit skema og afleveret det til den lokale betjent. Nogle dage efter kom politimanden tilbage med det: "Undskyld, jeg ulejliger Dem", sagde han, "men det er angående udfyldelsen af rubrikken "religiøst tilhørsforhold", hvor de skriver, at De er ateist. Vi må have besvarelsen lidt mere udførlig. Kan De sige mig, om De er katolsk eller protestantisk ateist?" Normalt er det ikke engang nødvendigt at spørge, da folks religion fremgår af deres navne, deres adresse, og hvor de har gået i skole. Men det er ikke kun skellet mellem katolikker og protestanter i nord, der er blevet skarpere siden midten af sidste århundrede, det er også skellet mellem katolikker i nord og syd. Det indrømmes yderst sjældent, men undersøger man hele livsformen i stedet for blot at registrere, hvilket styre folk officielt siger, at de foretrækker, træder forskellene frem. Som Hugh Kearney gør opmærksom på, er der tale om to helt forskellige seksuelle kulturer i nord og syd (Kearney 1989, 183ff.). I syd var svaret på befolkningskrisen etableringen af et stramt seksuelt regime med sen giftealder og skarp adskillelse af kønnene, mens alle irere i nord, uanset religiøse forskelle, lever i en mere liberal kultur. Det er vanskeligt at overskue konsekvenserne af sådanne forskelle, men det er ikke tilstrækkeligt kun at tale om to nationer i Irland i dag. Den anglo-irske godsejerkultur forsvandt med jordreformerne og selvstændigheden, men til gengæld har der udviklet sig et skel inden for den katolske befolkning, så vi stadig må operere med eksistensen af mindst tre kulturer ved siden af de to politiske nationer på den grønne ø.

Ukania

Efter 1. verdenskrig overtog Labour de liberales rolle som repræsentant for periferien – undtagen det tiloversblevne Nordirland. Deres valgsejr i 1945 markerede ikke blot oprettelsen af velfærdsstaten men også integrationen af de to "nationer", de rige og de fattige. Det var dette delvist integrerede samfund ledet af den samme Oxbridge elite i de to store partier, som Margaret Thatcher forsøgte at revolutionere mellem 1979 og 1990. Dette perspektiv på britisk partipolitik forlener thatcherismen med skæbnesvanger betydning. Det er en cirkel med rødder i 1100-1200-tallet og 1500-1600-tallet, der er blevet sluttet med den økonomiske og politiske magts tilbagevenden til det sydøstlige hjørne af England. Den eneste forskel fra middelalderen er, at Cornwall og lidt af Wales nu er kommet med i centrum. Syd for floden Trent er der nu hovedsageligt valgt konservative medlemmer til Underhuset, mens der omvendt kun er valgt yderst få konservative i Skotland. Det er ikke sikkert, at denne polarisering vil føre til opløsning af det britiske rige, selv om selvstændighedskravet atter fremføres heftigt. Forslagene om begrænset selvstyre for Wales og Skotland faldt trods alt, da det kom til folkeafstemninger i 1979. Men udviklingen understreger det totalt utilstrækkelige i at beskæftige sig med engelsk historie alene, når talen er om Storbritannien.

Men hvad skal vi kalde enheden? Storbritannien er bekvemt, men teknisk set er det ikke korrekt, da staten som allerede nævnt siden 1922 har heddet United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, fordi den også omfatter Ulsters seks irske grevskaber. UK er korrekt men uskønt, så måske skulle man vælge betegnelsen "Ukania", som Tom Nairn foreslog i 1977 for at understrege det kunstige ved den statsdannelse, hvis snarlige opløsning han forudså. Betegnelsen har den historiske pointe, at den leder tanker hen på "Kakanien", som Robert Musil i 1930 døbte dobbeltmonarkiet Østrig-Ungarn efter ordene kaiserlich-königlich, der stod på alle officielle bygninger. Det blev til ka-ka eller Kakanien (Musil 1930, 38). Venligt ment er Ukania ikke, men ret præcist som navn på en multinational stat, hvis politiske og intellektuelle elite opfører sig, som om den levede i en velintegreret nationstat. Endnu i

1963, da de amerikanske politologer Almond og Verba fremhævede Storbritannien som prototypen på en velfungerende og velintegreret politisk kultur, var det muligt at tro dette.

Det var i 1963. I dag fristes man til at le ad sådanne formuleringer, men de er karakteristiske for opfattelsen såvel i den gamle liberale whig historieskrivning, den Jonathan Clark kalder for "Old Hat", som i den marxistiske eller socialistiske ortodoksi, hvad enten det er udgaven fra 1930'erne, som Clark har døbt "Old Guard" eller den nyere, som går under navnet "Class 68" (Clark 1986, 9-23). Ingen af dem har kunnet sætte sig ud over troen på, at det gik ufatteligt godt med den nationale integration af den britiske befolkning på trods af de talrige slående beviser på det modsatte. Og derfor har de misforstået historien. I stedet for at være selve arnestedet for det repræsentative demokrati, således som "the whig interpretation of history" har opfattet Storbritannien, er den britiske politiske kultur præget af troen på stærk ledelse. I den stærke regerings navn acceptererer befolkningen at lade sig styre af parlamentariske flertal, der praktisk taget aldrig har opnået halvdelen af de afgivne stemmer end sige af alle de stemmeberettigede. Jonathan Clark, der er positiv overfor denne 'engelske' tradition, kalder den for autoritetstro individualisme (Clark 1990, 39), mens Andrew Gamble og Stuart Hall, som er imod, kalder den for "autoritær populisme" (Gamble 1988, Hall 1988). Clark peger på de samme træk, som den franske tænker Alexis de Tocqueville (1805-59) understregede i sin berømte komparative analyse af årsagerne til, at revolutionen kom i Frankrig men udeblev i Storbritannien:

Overalt, hvor det feudale system slog igennem på det europæiske fastland, endte det i et kastesystem; kun England vendte tilbage til aristokratiet ... Det var ikke Parlamentet, friheden, offentligheden og domstolene, som gjorde England så forskelligt fra resten af Europa, men et endnu mere eksklusivt og indflydelsesrigt forhold. England var det eneste land, i hvilket kastesystemet ikke blev modificeret men ødelagt. Adelen og middelklasserne i England engagerede sig i de samme typer virksomheder og erhverv, og, hvad der er langt vigtigere, de giftede sig med hinanden. (Tocqueville 1856, 174-75.)

Som så mange andre af Tocquevilles banebrydende analyser er dette et udsagn, som ikke er blevet overhalet af den moderne forskning; selv ikke hans anvendelse af betegnelsen England, for det er den del af det britiske imperium analysen er gyldig for. I sit forudgående storværk om demokratiet i Amerika fra 1835-40 havde Tocqueville vist, hvorledes bestemte sider af denne 'engelske' ånd havde taget bolig i massedemokratiet på den anden side Atlanterhavet. Men hans hjerte lå i endnu højere grad hos det aristokratiske og pragmatiske England, som det gør hos de unge konservative, der i dag søger at fremme friheden på bekostning af den lighed, som efter deres mening har undertrykt de enestående middelalderlige 'engelske' dyder.

For Clark som for mange andre unge konservative var det epokegørende ved Margaret Thatcher, at hun beslutsomt forsøgte at bryde med den såkaldte korporative enhedsstat. Den enhedsstat, som arbejderklassen havde støttet, fordi den håbede, at den kunne reformeres af socialisme; og som middelklassen havde støttet, fordi den i forlængelse af whig fortolkningen af den britiske historie så denne stat som selve personificeringen af historiens mening (Clark 1990, 41). Derfor har de helhjertet støttet hendes brud med de sidste hundrede års konsensusbestræbelse, selv om hendes baggrund var Manchester lavere middelklasse uden eliteskoleopdragelse. Og derfor er de så skuffede over efterfølgeren John Majors tilbagevenden til den elitære konsensus-tradition, som truer med at gøre Thatchers revolution ugjort og lade Storbritannien gå op i Europa i stedet for at dyrke de mytiske 'engelske' traditioner.

The Whig Interpretation of History

Neden under alle forestillinger om en 'engelsk' nationalkarakter og en 'engelsk' politisk tradition, ligger den forestilling om historien som historikeren Herbert Butterfield i 1931 døbte "the Whig Interpretation of History". Dens kerne er, at 'englænderne' lige siden den normanniske erobring i 1066 altid har udvist en tolerant og velovervejende vilje til at tage tingene, som de kommer, mens de forhandler sig frem til en snoet, men 'naturlig' og tilfredstillende rute fra én enestående rodet situation til den næste uden at lande i fanatisk radikalisme eller lade sig smitte af udlændinges 'umulige' forestillinger om, hvorledes forholdene kunne blive meget bedre; "muddling through", som det hedder med et uoversætteligt udtryk. Ifølge denne 'engelske' ideologi fører utopier og ideologier uvægerligt til kongemord og revolution. Talrige historikere med Christopher Hill i spidsen har ganske vist overbevisende påvist, at England i 1600-tallet i realiteten var førende i revolutionære omvæltninger og ekstremistisk radikalisme, kongemord og revolution, men det har ikke anfægtet myten om det, Butterfield kaldte "the English system of moderation and compromise". I den officielle politiske kultur tales der stadig om "the inescapable inheritance of Englishmen", som en del af "the landscape of English life, like our country lanes or our November mists or our historic inns" (Butterfield 1944, 126). 2. verdenskrig gav forestillingen nyt liv i takt med de britiske sejre efter 1942. Whig fortolkningen kontrasterede den såkaldt "engelske metode" med den såkaldt "franske" dvs. revolutionære og doktrinære metode. Først måtte franskmændene, siden russerne, tyskerne og italienerne efter tur bøje sig for "the traditional elasticity of English statesmanship". Verden burde takke

the solid body of Englishmen, who throughout the centuries have resisted the wildest aberrations, determined never for speculative ends to lose the good they already possessed; anxious not to destroy those virtues in their national life which need long periods of time for their development. (Butterfield 1944, 128-39).

Denne utrolige nationale selvbevidsthed går glimrende i spænd med forestillingen om ikke at have en national karakter og ikke at være nationalister. Nationalisme er for den 'rigtige' englænder lige så fremmed en foreteelse som revolution. Den intellektuelle udgave af samme tankegang er den negative holdning til alt 'engelsk', der trives i overklassen før som nu. Den indrømmer gerne, at der findes en engelsk - eller sågar britisk - national karakter, men det er noget 'de andre', dvs. de udannede har. Den intellektuelle Bloomsbury gruppe med forfatteren Virginia Woolf (1882-1941) og økonomen John Maynard Keynes (1883-1946) i spidsen dyrkede fransk vin, fransk mad og fransk poesi. De foretrak til enhver tid "Kontinentet" frem for de kedelige, snæversynede, bigotte filistre i det viktorianske og edwardianske Storbritannien. Den store satire over britiske historiebøger for børn, *1066 and All That* (1930), blev skrevet af to overklasselærere for engelske overklassedrenge, W.C. Sellar and R.J. Yeatman. De vidste nøjagtigt, hvordan de skulle underholde deres snobbende publikum uden virkeligt at fornærme det. De var jo alle fælles om forestillingen, at kun "the Top Nation" er så meget ovenpå, at den kan tillade sig at lave vittigheder om sig selv. Hvis det virkeligt gjaldt, vidste de jo godt, at alle klasser ville rykke sammen og trække på samme hammel.

I dag er det efter Storbritanniens lange nedtur blevet vanskeligere at forholde sig så frimodigt til de 'engelske' værdier. Selvironiske vittigheder er ikke et enestående britisk varemærke. Nationen fremstår mere og mere som én blandt andre europæiske nationer. Et udslag af det er

den generelle tendens blandt historikere til at fremstille den britiske nationstats historie som én national undtagelse blandt alle de andre undtagelser fra en regel, der ikke eksisterer.